

نقش خانه‌های تاریخی دوره قاجار در جذب گردشگری و جاذبه‌های اکوتوریسم در شهر تبریز با بررسی محوریت توسعه پایدار

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۲۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۱۹

کد مقاله: ۱۴۵۷۸

محمد ددبه^۱، امید شاطری وایقان^۲، وحید کهیازاده^۳

چکیده

خانه‌های دوره قاجار را می‌توان یکی از مباحث مهم در معماری ایران دانست چراکه این نوع از عملکرد الگویی برای زندگی انسان آمیخته با هنر و فرهنگ جوامع مختلف با ویژگی‌های متنوع در تأثیرگذاری نقش خانه‌های قاجاری در جذب گردشگری نوعی شناخت در زیبایی‌شناسی-زیبایی‌شناختی با محوریت سلسله‌مراتب الگوهای معماری-معماری داخلی توأمان با توسعه پایدار نقش بورژوازی به‌سزایی با بهره‌گیری پروتکال در ابلاغ این خانه‌ها می‌توان بهره‌مند گردید. دوران حکومت قاجاری را می‌توان یکی از اولین و زیربنایی‌ترین الگوها در خلق مسکن در ایران به‌شمار آورد و می‌توان آن را جزئی از اصل‌های پایه و مهم و مؤثر در فرهنگ و جامعه ایرانی بیان نمود. همچنین از طرفی خانه‌نیازی برای انسان بوده که آن با وجود آدمی تحقق‌آور می‌باشد و به‌عنوان سرپناه به بشریت جهان عالم هستی هویت می‌دهد. خانه‌های تاریخی تبریز در سیر زمانی بسیار موردتوجه قرار داشته‌اند چه از نظر میراث ملی چه از لحاظ معماری این نوع حجم از معماری ساختار کالبدی دانش‌های متخصصین با خلاقیت آفرینش بوطیقای فضایی معنی پیدا می‌کند. به‌تعبیری می‌توان گفت خانه‌های قاجاری در تبریز نگین خانه‌های قاجاری در سرتاسر جامعه ایرانی بوده است. روش تحقیق در پژوهش حاضر با استفاده از روش تبیین توصیفی-تحلیلی، با تجزیه و تحلیل اطلاعات واکاوی شده نقش عملکردی و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن در معماری ایران بوده که با معماری تغییر امروزی مورد بحث و با مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی داده‌ها استخراج گردیده، در نتیجه می‌توان بیان نمود که نقش خانه‌های قاجاری در زندگی انسان ایرانی نقشی پدیداری داشته که توانسته با صنعت گردشگری و اکوتوریسم محوریتی در جهت توسعه پایدار ایجاد نماید و نوعی سامانه سیستماتیک در معماری را به‌خود اختصاص دهد.

واژگان کلیدی: خانه، دوره قاجار، معماری، گردشگری، توسعه پایدار

۱- کارشناسی ارشد معماری داخلی، پژوهشگر/تحلیل‌گر و نظریه‌پرداز فعال مسائل حوزه تخصصی معماری/معماری داخلی (مسئول مکاتبات) mohammaddabdeh@yahoo.com

۲- کارشناسی ارشد معماری داخلی، پژوهشگر معماری/معماری داخلی

۳- کارشناسی مهندسی معماری

خانه^۱ یکی از مباحث مهم و مؤثر در معماری ایرانی - اسلامی^۲ می‌باشد که کمتر کسی به آن پرداخته و مورد بررسی قرار گرفته شده است. نیاز به خانه در هر زمان احساس می‌شود که می‌بایست با شناخت معماری گذشته آن و تطبیق آن با معماری معاصر^۳ نیاز هر دوره با هویت^۴ آن برطرف گردد (پیرنیا، ۱۳۹۷: ۱۹۴). واژه خانه که امروزه مصطلح در گذشته به اتاق اطلاق می‌شده است، اتاق را (وستاخ)، یا گستاخ یا وثاق (واژه‌های ترکی به معنی اتاق)، می‌نامیده‌اند و از واژه سرا به‌جای کلمه خانه در اصطلاح امروز آن، استفاده می‌کردند همچنین در جنوب ایران اصطلاح خانه سرا (به معنی سرایی با اتاق است)، مرسوم بوده است. خانه‌های قاجاری^۵ در ایران نقش عمده‌ای از بافت‌های شهری تاریخی می‌باشند که نشان هویت آن آثار در میراث ملی^۶ در معماری جامعه می‌باشد دوره قاجار^۷ در معماری ایران یکی از نقش‌های مهم و مؤثر در تأثیرگذار فرهنگی ساختارها با کالبد مفهومی به‌سزایی در محبت خانه‌سازی بوده‌اند. معماری و عملکرد فضاهای مسکونی به‌خصوص خانه‌سازی - خانه‌مداری در دوره قاجار پیرو معماری ایرانی بوده است. اما، باتوجه به تأثیرپذیری برون‌مرزی در مواردی صرفاً به تقلید صرف از آثار غربی - اروپایی که بعضاً منجر به تزئینات^۸ چشمگیر و عناصر سازه‌ای را حدالامکان تحت‌الشعاع قرار می‌داده است.

گسترش و ماندگار گردیده‌اند. خانه یکی از مهم‌ترین ابنیه‌های بوطیقای فضای شهری بوده که برای ارتباط روح‌انسان و حس‌مکان در سیر تاریخ برای آسایش، که انسان در پی آن بوده فراهم کرده است که موجب شکل‌گیری خانه در گذر زمان پدید گشته است طوری که عنوان ثبت میراث ملی و هویت معماری ایرانی شده و با کنارهم قرار گرفتن این خانه‌ها بافت‌های شهری ارزشمند تاریخی را به‌وجود آورده‌اند. نجات خانه‌های قدیمی ارزشمند با مرمت‌های اساسی و احیاء دوباره با کاربری‌های نو به آن‌ها مدت زمان زیادی نمی‌گذرد. این خانه‌ها که نمودی از قدرت خلاقیت ارزشمند هنری و معماری پیشینیان ماست که می‌توانند با تغییرات مناسب و مرمت‌های لازم برای استفاده‌های امروزی آماده شده و علاوه بر آن بر جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی گردشگری شهر تبریز بیفزایند (اسمعیلی‌سنگری، عمرانی، ۱۳۹۳: ۳). ابنیه‌های تاریخی ارزشمند جایگاهی در میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری^۹ از جایگاهی ویژه برخوردار بوده و می‌توان گفت خانه‌های تاریخی از آثار به‌جا مانده فرهنگی و اجتماعی در گام اولیه‌تری قرار گرفته‌اند. خانه‌های تاریخی قدیمی تبریز در استان آذربایجان شرقی سبک‌های گوناگون هنر و معماری را دربر می‌گیرد که از لحاظ معماری داخلی نظیر گچ‌بری‌های با طرح‌ها و نقوش مختلف و آجرکاری و تزئینات متنوع در این خانه‌های ارزشمند صورت گردیده است که این خانه‌ها خلاقیت و هنر و معماری را به نمایشگاه تاریخی شهر تبریز تبدیل کرده است. شهر تبریز مرکز معماری عصر قاجار و دومین شهر از لحاظ داشتن خانه‌های تاریخی موردتوجه است. همچنین طبق آمار اولیه در حدود ۳۰۰ خانه ارزشمند تاریخی در شهر تبریز وجود دارد که حدود ۸۰ باب از این خانه‌ها با همکاری میراث فرهنگی با تغییر کاربری جدید انطباق شده‌اند که از ویرانه شدن و تخریب جلوگیری شود (عالم‌پور رجبی، ۱۳۸۳: ۸۷-۸۰). بناهای تاریخی ارزشمند را می‌توان با اعطای یک کاربری جدید احیاء و زنده نگاه داشت چراکه کاربری‌های به‌جای مانده از گذشتگانمان مجموعه‌های تاریخی شهری می‌تواند سیر کالبد روح خود انسان در رسیدن به‌سوی کمال در جهت هویت‌مندی گذشته خود انسان (آدمی)، برخوردار گردد. خانه جایگاهی برای بقاء انسان در جهت هویت آن با فرهنگ است خانه را می‌توان با روح‌انسان در رسیدن به‌تعالی و تجلی آن علاوه بر ماهیت روح‌انسان در جهت تعالی با حس‌مکان شکوفا و شرایط را در جهت پدیدار شدن بازگو نیز گردید. همچنین ارزش خانه را می‌توان با به‌ثمر رسیدن انسان‌ها نهان پیدا کرد به‌طوری‌که انسان با سکونت می‌تواند ارزش خود را حفظ و اهداف هویت انسان‌مداری را با سیرتکامل خود در تاریخ خانه‌سازی در جهت رشد و توسعه فرهنگ، آدینه به آینده‌گان از گذشته برای نسل‌های دیگر جاودانه کند چراکه فرهنگ سرزمین و گسترش معیارهای لایه‌های هویت در جهان هستی موردتوجه و ارزیابی دیگران و بشريت قرار خواهد گرفت. در طی چندین دهه و سده افزایش تقاضا برای تهیه مسکن خانه، در ایران به‌طور چشمگیری بالا رفته، لکن عملکرد کالبد بناها از لحاظ کیفی و کمی فزونی پیدا کرده است (حائری‌مازندرانی، ۱۳۸۸: ۵۸-۵۶). باتوجه به تحولات صورت گرفته خانه‌های تاریخی به‌شدت در معرض تخریب و نابودی قرار دارند این درحالی است که بخش عمده‌ای از بافت‌های ارزشمند تاریخی ایران را تشکیل می‌دهند. بررسی‌ها نشان‌گر این موضوع بوده که مطالعات چندانی در مورد خانه‌های قدیمی صورت نگرفته و شناخت جامعی نسبت به آن‌ها وجود ندارد درحالی‌که تدبیر در آن‌ها براساس نیازهای انسان و محیط ساخت، حس‌مکان / روح‌مکان^{۱۰} با الگوهای عملکردی ممکن بوده است که می‌توان تحقیقی برای هویت نهان پیدا کرد. در نتیجه می‌توان بیان نمود خانه‌های به‌جای مانده از دوره قاجار در شهر تبریز را می‌توان یکی از ارزنده‌ترین یادگارهای معماری هویتی این شهر به‌حساب آورد. همچنین باید بیان نمود که خانه‌های تاریخی ارزشمند قاجاری به لحاظ‌های مختلف گوناگونی دارای ارزش‌های کالبد فضایی و تنوع تزئینات به‌کار رفته شده در آن‌ها، جایگاه چشمگیری هم از لحاظ هنری و هم از لحاظ معماری و هم از لحاظ تاریخی به‌خود اختصاص داده‌اند (توکلی، عطار، ایامی، ۱۳۹۲: ۱۶-۱). که این نوع از حرکت می‌تواند یکی از تأثیرات مهم در اقتصاد و جذب صنعت گردشگری مبدل گردد که باعث ایجاد اشتغال و کسب درآمد برای کشور، افزایش رشد صنعت گردشگری تعادل و تعدیل و دگرگونی با در نظرگیری فعالیت‌های اقتصادی و سوق دادن منبع درآمد از مناطق و محدوده‌های مختلف صنعت توریسم با

بررسی اکوتوریسم در جامعه که اکنون گردشگری یکی از مهم‌ترین و پردرآمدترین صناعت‌ها در جهت توسعه پایدار در بین کشورها می‌باشد (صدر موسوی، دخیلی کهنوئی، ۱۳۸۶: ۱۳۱). توسعه گردشگری پایدار باعث ایجاد گسترش صنعت گردشگری و جذب گردشگران خارجی و همچنین داخلی باید نیازهای امروزی و پاسخگویی نیازهای اقتصادی، وحدت فرهنگی و هویت ایرانی بودن را تأمین کند و به‌خصوص با در نظر گرفتن صنعت اکوتوریسم، اولویت‌های انسانی و همچنین هدفمند و همراه با دیدار و بازدیدهای تأثیرگذار تا برداشت‌های فرهنگی و معنوی از جاذبه‌های طبیعی و حس آرامش و لذت جویی از پدیده‌های گوناگون در صنعت گردشگری برای گردشگران می‌باشد (معصومی، ۱۳۸۵: ۳-۴). درنهایت می‌توان خاطر نشان کرد که این نوع از دارایی، دارای هویت تاریخی با گذشته هویت انسانی بوده که با این نوع از عظمت دارای یک نوع برند قاجاری مبدل گشته است.

۲- پرسش‌های پژوهش

- ۱- به طور کلی چه عواملی باعث ایجاد توجه افراد بر روی خانه‌های دوره قاجار برخوردار بوده است؟
- ۲- آیا خانه‌های قاجار به خاطر افراد بانفوذ حکومتی موردتوجه بسیار می‌باشند؟
- ۳- استفاده از عناصر معماری ایرانی اسلامی - غربی چه مقدار در فرهنگ خانه‌های ایرانی نقش بسته است؟
- ۴- رویکرد نگرشی در محوریت هویتی خانه‌های دوره قاجار دارای چه جنبه‌های پایدار در مسکن بوده است؟
- ۵- خانه‌های قاجاری چه مقدار توانسته خود را در صنعت گردشگری جای دهد؟
- ۶- آیا خانه‌های قاجاریه می‌تواند نیاز امروزی انسان را برطرف کند؟

۳- پیشینه پژوهش

پیشینه مورد مطالعه حاضر به‌عنوان معرفی خانه‌های قاجار بالاخص خانه‌های تاریخی قدیمی ارزشمند تبریز می‌باشد که در این پژوهش به نقش خانه‌ها پرداخته و برای تسری در جهت امر اهداف پژوهش براساس (جدول ۱)، می‌توان به اثبات دقیق و روشن در جهت رسیدن به تحقق اهداف گامی سازگار با حفظ هویت میراث ملی مؤثر واقع گردید.

جدول ۱- مستندات مرتبط با پیشینه پژوهش (مأخذ: جمع‌آوری توسط نگارندگان)

عنوان	نویسنده	سال	عنوان	توضیحات استنتاجی نویسنده
منبع: کتاب	محمدعلی کی‌نژاد ۱۱ محمدرضا شیرازی ۱۲	۱۳۸۹	خانه‌های تبریز قدیم	- بررسی ساخت‌وساز بناهای شهر تبریز - بررسی خانه‌های تبریز مربوط به سه دوره (زندیه، قاجار، پهلوی) - بررسی عناصر معماری خانه‌های تاریخی (کی‌نژاد، شیرازی، ۱۳۸۹: ۱۳۱-۱۸۰).
	حسین اسمعیلی سنگری ۱۳ بهرروز عمرانی ۱۴	۱۳۹۳	تاریخ و معماری خانه‌های تبریز قدیم	- بررسی تاریخ خانه‌های قاجاریه - بررسی خانه‌های قاجاری از نظر ترتیب سلسله‌مراتب الگویی نظام‌مند - بررسی شفاف‌سازی سبکی
منبع: پایان‌نامه	محمد دبدبه ۱۵	۱۳۹۶	طرح انطباق کاربری خانه تاریخی حاج شیخ تبریز به هتل بوتیک	- بررسی جامع خانه‌های تاریخی دوره قاجار - بررسی طرح انطباق کاربری سازگار با معماری تغییر (دبدبه، ۱۳۹۶: ۱۳۳-۱۹).
	امید شاطری وایقان ۱۶	۱۳۹۷	طرح انطباق کاربری خانه تاریخی کلکته‌چی تبریز به هتل بوتیک	- بررسی عملکردی خانه‌های تاریخی سلطنت قاجاریه (شاطری وایقان، ۱۳۹۷: ۸۰-۴۵).
منبع: مقاله	محمد دبدبه	۱۳۹۹	خانه امیرنظام گروسی (تبریز: دوره قاجار)	- بررسی عملکردی الگویی و نقش آن بر محوریت هدفمند - بررسی عوامل بوطیقای فضایی در خانه‌های قاجاری (دبدبه، ۱۳۹۹: ۱).
	امید شاطری وایقان	۱۳۹۹	خانه پروین اعتصامی (تبریز: دوره قاجار - "دوره پهلوی اول")	- بررسی خانه‌های قاجاری از نظر عملکرد الگوی ایرانی در جهت بهره‌مندی آسایش آدمی (شاطری وایقان، ۱۳۹۹: ۱).

۴- روش تحقیق

مقاله حاضر از لحاظ نوع روش تحقیق، از نوع توصیفی - تحلیلی برخوردار بوده می‌گردد که با ارزیابی و بررسی جامع در جمع‌آوری و گردآوری اطلاعات داده‌ها از روش کتوب و متون کتابخانه‌ای بهره گرفته شده است همچنین با نوع سیستماتیک کردن این نوع از پژوهش در حیطه مورد مطالعه نوعی تکامل تاریخی به تحقق اهداف با محوریت عملکردی محقق می‌گردد. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت خانه‌های قاجار به‌خصوص خانه‌های تاریخی قدیمی تبریز جزء ممتازترین خانه‌ها در ایران برخوردار می‌باشند چه از نظر معماری و چه از لحاظ سایر عملکردهای متنوع مختلف که با بررسی این پژوهش نوعی استدلال هویتی برای ایران می‌توان با رویکردهای سازگار و مقایسه با گونه‌های تاریخی به ساختار این ابنیه‌های ارزشمند پی برد.

۵- خانه قاجاری - (قجری)

دوره قاجاریه را می‌توان به یکی از دوره‌های مهم معماری خانه‌سازی در ایران نام‌گذاری کرد. خانه‌های قاجاریه از جهات مختلف از جمله روح‌مکان / روح‌فضا ۱۷ با زمان که هریک عنصر پدید آمدن محیط یکدیگرند بیان نمود. بیشتر معماری خانه‌های دوره قاجاریه تحت تأثیر و نفوذ فرهنگ غرب با عوامل گسترش دگرگونی در جامعه بوده که این امر باعث به‌وجود آمدن تزئینات غرب‌گرا به‌صورت واقع‌گرایانه در تزئینات بنا، معماری ایران را تحت الشعاع قرار داده با این حال خانه‌های تاریخی دوره قاجار را می‌توان بخشی از گنجینه‌های ارزشمند تاریخ هنر و معماری ایران به‌شمار آورد.

۶- تفاسیر رموز و هویتی در ارتباط با وجود تأثر - (خانه)

هویت یعنی حدومرزی که شخص می‌تواند یک مکان را به‌عنوان مکانی متمایز از دیگر مکان‌ها مورد بررسی قرار دهد یعنی شخصیتی مشخص و منحصر به فرد داشته باشد (لینچ، ۱۳۷۶: ۱۰۵). هویت در جهان عالم هستی امروز، تلاشی است برای حفظ هویت و یکی از مطالبات و منازعات اصلی ادیان‌ها بین ملت‌ها می‌باشد (نقی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۲). چیستی و کیستی جایگاه معماری در بیان هویت امروزی به‌عنوان یک استعاره اصلی «معماری به مثابه هویت»، مطرح می‌گردد (ابل، ۱۳۸۷: ۲۶۵). «مکان» ۱۸ اصلی‌ترین و بارزترین معیار سنجش هویت انسان می‌باشد هویت مکان با محیط فیزیکی یک دل‌بستگی معنایی در ارتباط بوده و شخصیت وجودی هر انسان که هویت وجودی را به‌وجود می‌آورد مکانی است که خود، آن را به‌وجود آورده است. ویژگی‌های قابل تشخیص مکان در یک فرد یا یک جمع احساس که به واسطه ارتباطشان با مکان در تشخیص هویت برانگیخته می‌شود (رضازاده، ۱۳۸۰: ۵). هویت هر فضا از تکرار مستمر از الگوها و رویدادها در مکان حاصل می‌شود (الکساندر، ۱۳۸۵: ۶۵). هر مکانی ماهیت خود را از فضا به‌دست می‌آورد طوری که نظم فضایی توأمان با نظم ادراکی محقق و پدید می‌آید به تبیینی دیگر هر مکانی با یک فرم یک‌پارچه و انسجام فضایی در توصیف آن شناخته می‌شوند. رابطه هویت مکان با محیط حاصل برقراری تعامل میان افراد و مکان کالبدی که محیط بنا شده چیزی بیش از ابنیه‌ها بوده که تعاملی بسیار پیچیده و پیوندی تأثیرگذار در رابطه هویت مکان با محیط می‌باشد. در واقع مکان زیرساخت هویت انسان و حاصل شناخت ویژگی‌های او در جهان، که انسان در آن زندگی می‌کند و در اثر تجربه مستقیم محیط فیزیکی رشد و بازتاب وجوه فرهنگی مکان دارد اجتماعی می‌گردد. هویت مکانی یکی از راه‌های ارتباط انسان و مکان از طریق محیط و کالبدی ادراکی مشخص می‌گردد مکان خود به خودی خود معنایی برای جاری شدن رویدادهای زندگی و ارتباط بین جهان بشریت بوده و این مکان را خاص و باارزش و دارای معنای از محیط در تحقق شکل‌پذیری به هویت مکان تبدیل می‌کند. هویت مکان عنصر و عامل منحصر به فرد و بخشی از فضا است و می‌تواند شکل‌دهنده خاطره تلقی فراهم گردد طوری که می‌توان ابزاری برای ساخت مکان پیوند داد. هویت دارای مختصاتی است که همچون ریشه ذاتی وجودی انسان با نیازهای فطری او نهادینه می‌شود هویت یک مفهوم عام است و برای داشتن هویت باید مجموعه‌ای از خصوصیات و ویژگی‌های در چیزی جمع، که برای داشتن هویت می‌توان برشمرد دانست. هویت در معنای کلی، دارای دو جنبه کالبدی «ظاهری»، و «باطنی»، بوده که فقط از نظر ذهنی می‌توان این دو جنبه را از هم جدا کرد. جنبه ظاهری بیشتر بعد حیوانی انسان و ویژگی و خصوصیات کمی و کیفی آدمی را دربر گرفته، اما هویت انسانی چیزی فراتر از ظاهر می‌باشد که بخش اصلی هویت را دربر می‌گیرد طوری که شکل‌گیری هویت از تلفیق این دو جنبه می‌باشد. هویت بخشی از شخصیت وجودی هر انسان که هویت آدمی را تشکیل می‌دهد، به تبیینی دگر هویت احساس تعلق خاطر به روح مکان با مجموعه‌ای از احساس‌های مادی و معنوی که عناصر آن از بدو همراه انسان بوده است در واقع هویت میان انسان و مکان رابطه‌ای عمیق همراه با معناگرایی ۱۹ در ارتباط و هم‌راستا برانگیخته گردیده شده است. همچنین محیط عامل مهمی در احراز هویت برای انسان جهت تجلی کالبدی باورها و ارزش‌های فرهنگی جامعه است و می‌تواند در احساس هویت‌یابی تأثیرگذار باشد. هویت در آثار معماری به‌خصوص در موضوعات چالش برانگیز مانند خانه‌های قاجاری، نوعی از ارزش‌های عملکردی تلقی می‌گردد که امروزه برای نشان دادن هویت معماری

دوره‌های قاجاری باید از ابنیه‌های که هویت یک جامعه می‌باشد همچون خانه‌های قدیمی تاریخی ارزشمند با یک رویکرد انطباقی جدید در طراحی در جهت اثری هویت‌مدارانه در معماری از منظر هنر و از نظر شیوه روش‌های مبتنی بر هنر در مسیر طراحی قدم مؤثر گذاشته شود. لذا معماری/معماری داخلی تجربه‌ای از فرایندی عاری از استعداد و هنر برگرفته از ایده‌های متعالی در مسیر حقایق وجودی و رسیدن به مسیر سازگار وجودی به تبیینی دیگر یعنی قرار دادن هر چیز در جای اصلی و مناسب خود که نهایتاً خلق اثر در معماری/معماری داخلی برای رسیدن به هویت محقق می‌شود. نکته مهم در این فرایند نسبی بودن تحقق اهداف و خروجی هویت در آثار معماری است که این موضوع نوعی گام مفید در میراث به‌جای مانده از گذشتگانمان به حساب می‌آید. بنابراین با هویت انسان‌ساختاری می‌توان تاریخ بشریت را در هر زمان در سیطره تاریخ زنده نگاه داشت و در حفظ آن به زیبایی بی‌نهایت دست یافت.

۷- نگرش‌های صاحب‌نظران در ارتباط با تعریف - (خانه)

در بررسی و نتایج گسترده در ارتباط با موضوع مورد مطالعه، مطالعات به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر در ارتباط با حوزه تعریف خانه و اهمیت آن بر «انسان»، از جایی نشأت می‌گیرد که بسیاری از نیازهای اولیه آدمی در آن تأمین می‌شود بر همین اساس موضوع خانه را می‌توان به‌عوامل متعدد مطابق با نگرش‌های متنوع و مختلف صاحب‌نظران در ایجاد و شکل‌گیری خانه و تأثیرگذاری آن در تأییدپذیری در انسان برخوردار شامل گردید و همچنین طبق (جدول ۲)، می‌توان از این دیدگاه‌ها در ارتباط با خانه، معیارهای انسانی را با ارائه یک مورد در ساختار کالبدی عملکردی و محیط پیرامونی در شکل‌گیری سازمان فضایی و حفظ رسیدن به استدلال هویتی در تاریخ الگوی قابل توجه با تبیین‌های سازگار محقق واقع گردد.

جدول ۲- نگرش‌های افراد صاحب‌نظر در ارتباط با تعریف خانه (مأخذ: جمع‌آوری توسط نگارندگان)

ردیف	(خانه)	نظریه‌پردازان
۱	محمد ددببه	دیدگاه نظریه‌پرداز
۲	مجید رضوان‌پناه ۲۰	- «خانه»، خلوت انسان می‌باشد همچنین در جهت ارتقای خلوت در «خانه»، با انسان به کمال و به تجلی تعالی تداعی می‌شود.
۳	محمدکریم پیرنیا ۲۱	- «خانه»، مکانی، زمانی در محیط آدمی بوده است که توانسته به استدلال هویتی برای انسان محقق گردد.
۴	امید شاطری وایقان	- «خانه»، جایی است که انسان احساس ناراحتی نکند «خانه»، جای است که خانواده زندگی می‌کند. «خانه»، باید تنوع زیاد داشته باشد تا خستگی احساس نشود (Memarian, 2006: 475).
۵	محمدرضا حائری‌مازندرانی ۲۲	- «خانه»، با انسان معنی پیدا می‌کند و انسان با وجود «خانه»، به هویت می‌رسد.
۶	رابرت گیفورد ۲۳	- «خانه»، فضای مرتبط با آدمی است و به‌طور روزمره به او تأثیر می‌گذارد. «خانه»، فضایی برای تجربه و خلوت با خود را ممکن می‌سازد.
۷	رابرت سامر ۲۴	- یک سوکنگاه بی‌هویت و بی‌معنا دیگر یک کاشانه نیست.
۸	مارتین هایدگر ۲۵	- فضای شخصی مکانی، عنصری است که همسو با پیوندهای نامرئی همچون بدن انسان می‌باشد (گیفورد، ۱۳۷۸: ۵۴).
۹	ادوارد هال ۲۶	- با هستی و سکنی‌گزیدن، انسان معنی پیدا می‌کند (شوای، ۱۳۷۵: ۴۳۸-۴۳۰).
۱۰	آموس رابوپورت ۲۷	- استفاده انسان از فضا، دارای سه جنبه اساسی شامل: سیمای ثابت، سیمای نیمه‌ثابت و سیمای بی‌شکل بوده که به‌نظر وی بناها ثابت‌اند که از داخل تغییر پیدا می‌کنند.
۱۱	امانوئل لویناس ۲۸	- «خانه»، به‌عنوان بخشی از اجزای فرهنگ مادی و تأثیرگذاری بر کیفیت زندگی با محیط ساخته شده (رابوپورت، ۱۳۸۸: ۲۰-۱۰).
۱۲	لو کوربوزیه ۲۹	- انسان سکونت را یک بازشناسی، هویت (نگاه به گذشته)، پناه‌گرفتن و ... که همه این عوامل را در یک زمین تصور می‌پندارد (Levinas, 1969: 156).
۱۳	کوپر ۳۰	- «خانه»، پوششی است که در تطابق با برخی از شرایط رابطه صحیحی بین محیط داخل و خارج با انسان برقرار می‌کند (لو کوربوزیه، ۱۳۵۴: ۴۵).
۱۴	چارلز ویلارد مور ۳۱	- «خانه»، دو جزء بسیار متفاوت دارد؛ جزء اول فضای خارجی که فضای باز و جزء دوم فضای داخلی که متشکل از فضای محصور درونی و خصوصی بوده است (امین پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۹-۴۷).
		- «خانه»، برای ساکنانش مرکز جهان و برای محله‌اش شاخص‌ترین بنا در تحکیم بخشیدن مکان (روح‌مکان)، است.

۸- سازه‌ها و کارکردهای دشوار در معماری تغییر ابنیه‌های ارزشمند تاریخی

یکی از سازه‌های که ابنیه‌های تاریخی و ارزشمند قبل از باززنده‌سازی ۳۲ یا استفاده مجدد ۳۳ تاریخی با آن روبه‌رو هستن با متروکه یا مخروبه شدن بنا، ابنیه‌ها به‌سمت تخریب مواجهه هستن و یا بناها به‌طور کامل تخریب و بنای جدیدی ساخته خواهد شد. در این حالت کیفیت فضاهای داخلی به‌هم خواهد خورد حتی معماری ارزشمند زمان ساخت بنا به فراموشی سپرده خواهد شد. با این حال با استفاده از روش استفاده مجدد تطبیقی نیازها و کمبودهای فضاهای داخلی رفع و کیفیت فضاها ارتقاء یافته و باز طراحی خواهد شد کاربری مجدد و معماری تغییر، موارد بومی هستند تا اینکه براساس نیازهای جامعه سازمان‌دهی و ساخته شده

باشند و با هدف حفاظت ساختمانی که از لحاظ معماری و تاریخی مهم است مفید واقع باشد. برخی اوقات، کاربری مجدد تطبیقی تنها راهی است که بافت ساختمان به درستی مورد مراقبت یا تفسیر قرار خواهد گرفت درحالی که کاربرد بهتری از خود ساختمان صورت خواهد گرفت. اگر ساختمان دیگر کارایی اصلی خود را نداشته باشد، کاربری جدید از طریق انطباق به روز می‌تواند تنها راه برای حفاظت از اهمیت ارزش‌های تاریخی باشد.

۹- سفارش‌های مؤثر در معماری تغییر از دیدگاه - (محمد دبدبه)

معماری تغییر ۳۴ بناهای تاریخی به معنای تغییر مکان با استفاده‌های سازگار و مفید مناسب و پیشنهاد شده برخوردار می‌باشد. استفاده سازگار نیز به معنای استفاده‌هایی است که هیچ تغییری در ارزش‌های میراثی و ملی در کالبد فضایی به وجود نیاورد، به نحوی که تغییرات آن قابل بازگشت بوده و یا کم‌ترین برخورد را داشته باشند. احیاء ابنیه‌های تاریخی علاوه بر حفظ میراث گران‌بهای فرهنگی از فواید اجتماعی، ارزشی، اقتصادی و پایداری برخوردار بوده است. درحالت آرمانی باید شامل کم‌ترین تغییرات باشد چون این امر ارزش‌های بنا را حفظ و کم‌ترین هزینه را ایجاد می‌کند. بنابراین، به‌طور کلی هرچه معماری تغییر جدید به اصل آن نزدیک باشد، بهتر است. معماری تغییر زمانی قابل قبول است که حفاظت از بنا نمی‌تواند در غیر آن انجام پذیرد و انطباق کاربری جوهره فرآورده کالبد مکان را از ارزش‌های میراثی آن تهی نمی‌سازد. معماری تغییر پایدار و سازگار که در نهایت به حفاظت پویا منتهی می‌شود، به موارد بسیاری وابسته است برخی از این موارد عبارت‌اند از:

در طرح معماری تغییر می‌بایست قابلیت بنا به لحاظ ویژگی‌های مورد مطالعه جدی قرار گیرد تا شدت و ضعف آن نسبت به کاربری پیشنهادی سنجیده شود.

میزان مداخلات در معماری تغییر بناهای ارزشمند تاریخی باید باتوجه به مبانی جهانی و یا یک‌سری قوانین پذیرفته شده از طریق کلیه سازمان‌های داخلی مربوطه انجام گیرد، تا از اعمال سلايق شخصی جلوگیری شود.

در معماری تغییر جدید باید مفاهیم کارکردی و احساسی ابنیه مورد توجه قرار گیرند.

کاربری جدید باید نقش محافظتی داشته باشد.

معماری کاربری جدید باید باعث آسیب به عناصر اصلی بنا نگردد.

۱۰- جاذبه‌های گردشگری تبریز

می‌توان گفت استان آذربایجان شرقی/ تبریز، از نظر جغرافیایی و اقلیم آب‌وهوایی طبیعی یکی از غنی‌ترین و پرجاذبه‌ترین استان‌های کشور ایران محسوب می‌شود. همچنین وجود کوهستان‌های باشکوه و عظمت سربه‌فلک کشیده که حتی در وسط گرمای طاقت فرسای تابستان صورت برفی خود را از هم جدا نمی‌کنند. رودخانه‌های خروشان و آبشارهای فرحناک، دریاچه‌های پرموج، آسیاب‌ها و روستاهای چشم‌نواز، باغ‌های پرمیوه، بیلاق‌های سرسبز همه‌وهمه این استان را به یکی از مهم‌ترین، زیباترین و خوش آب‌وهواترین استان‌های ایران مبدل نموده است. علاوه بر مناظر طبیعی آثار باستانی و بناهای تاریخی فراوان در استان پراکنده‌اند که هر کدام نشان فرهنگ و تمدن و هویت و پلاک ایرانی بودن این سرزمین به‌شمار می‌آید. در نتیجه می‌توان گفت استان آذربایجان شرقی/ تبریز یکی از قطب‌های گردشگری و اکوتوریسم ایران با تنوع بوطیقای به‌حساب می‌آید که با نمایش آن نوعی فرهنگی هویتی تاریخی در زمان را برخوردار می‌گردد.

۱۰-۱- جاذبه‌های تاریخی تبریز

با بررسی جاذبه‌های تاریخی از نظر مکان‌های تاریخی و از نظر میراث فرهنگی که هر یک دارای اهمیت بسیار بالا بوده است لذا خانه‌های تاریخی ارزشمند قدیمی قاجاری نوعی قابلیت گسترشی برای صنعت گردشگری و جذب توریسم بسیار قابلیت رشد و جذابیت بی‌بدیل پدید آورده‌اند. بافت تاریخی کلان شهر تبریز یکی از مهم‌ترین بخش‌های هر شهر و جامعه می‌باشد طوری که پیدایش آن پیرو با ساختارهای اقلیمی و فرهنگ آن منطقه می‌باشد. بافت‌های تاریخی شهرها به منزله بخش‌های مهم و تأثیرگذار که نشان از فرهنگ و دانش معماری و شهرسازی بومی و جزئی از هویت اجتماعی می‌باشد را برخوردار می‌گردد. بافت تاریخی در کشور ایران از سابقه دیرینه برخوردار بوده است. همچنین آمیخته از زیبایی‌شناسی/ زیبایی‌شناختی، ظرافت و روح خلاق مردمی در طی سالیان به‌وجود آورده‌اند. پس می‌توان گفت بافت‌های تاریخی و فرهنگی به منزله هسته اصلی و قدیمی و تاریخی ارزشمند قابلیت بالفعل و بالقوه فراوان برای استقبال صنعت گردشگران و جذب آن برای تماشای هویدا دارند.

۱۱- نمونه‌های مورد مطالعه در جهت گسترش جذب گردشگری خانه‌های قاجاریه با رویکرد

معماری تغییر سازگار با ارائه طرح پیشنهادی

۱-۱۱- خانه حاج‌شیخ تبریز ۳۵

موقعیت: ایران / تبریز
دوره تاریخی: دوره قاجار
کاربری اولیه: مسکونی / خانه
کاربری طرح پیشنهادی: هتل بوتیک
شماره ثبت: ۹۴۱۴
تاریخ ثبت: ۱۳۸۲/۰۵/۱۴

معرفی خانه: خانه حاج‌شیخ تبریز متعلق به حاج‌شیخ جعفر قزوینی از تاجران مشهور تبریز بود از ایشان به‌عنوان بانی عمارت معروف «مظفریه»، و بنیان‌گذار سیستم بانکی کشور یاد می‌شود. ایشان در سال ۱۳۲۱ ه.ق. در عراق فوت شدند و در نجف‌اشرف به خاک سپرده شده‌اند. این خانه بعد از ایشان به عطاالله شیخ‌الاسلامی سپس به اسدالله شیخ‌الاسلامی رسیده است و در سال ۱۳۵۶ این خانه توسط خانواده اورنگی خریداری شده است. این خانه در دوره قاجار (زمان ولایت عهدی مظفرالدین شاه)، ساخته شده است. که این ساختمان در سه جبهه شمالی، شرقی و غربی شکل گرفته که بخش شمالی آن سه طبقه است و بخش‌های دیگر دو طبقه می‌باشد. زیرزمین قسمت شمالی دارای حوضخانه می‌باشد که تزئینات گچ‌بری و کاربندی دارد. در طبقه همکف اتاق طنبی قرار گرفته که در جلو آن ایوان ستون‌دار با سرستون‌های گچ‌بری شده وجود دارد. ارتفاع طنبی، که بعدها تا حدودی تغییر یافته است، در طرفین آن و در طبقه فوقانی دو اتاق کله‌ای را به‌وجود آورده است که فضاهای جانبی طنبی به آن‌ها قابل دسترسی می‌باشد. دو جبهه شرقی و غربی نیز در طبقه زیرزمین، از سردابه و در طبقه همکف، از چندین اتاق تشکیل یافته در هر دو جبهه دسترسی به طبقه همکف به واسطه یک راهرو است (دیدبه، فرح‌نی، ۱۳۹۷: ۹-۱).

۱۱-۲- خانه کلکته‌چی تبریز ۳۶

موقعیت: ایران / تبریز
دوره تاریخی: پهلوی / دوره قاجار
کاربری اولیه: مسکونی / خانه
کاربری طرح پیشنهادی: هتل بوتیک

معرفی خانه: خانه کلکته‌چی تبریز از جمله خانه‌های قدیمی و تاریخی شهر تبریز است که گفته می‌شود قدمت این بنای ارزشمند به دوران حکومت پهلوی اول باز می‌گردد. این خانه در مرکز بافت تاریخی و گردشگری تبریز واقع شده و در محله راسته‌کوچه و بن‌بست کلکته‌چی قرار دارد. این خانه متعلق به خانواده کلکته‌چی بوده که از تاجران موفق تبریز بودند و یکی از یادگارهای آن‌ها کتابخانه‌ی کلکته‌چی در تبریز است که در حیاط مسجد جامع قرار دارد که با معماری بی‌نظیر و استفاده از موتیف‌های ایرانی چشم‌نواز در معماری داخلی قابل رویت بوده و هنوز هم مورد استفاده قرار می‌گیرد. خانه کلکته‌چی با ستون‌های گچ‌کاری شده، پنجره‌های رنگی بنا، آجرکاری‌های استفاده شده در نمای اصلی مجموعه چشم هر بیننده‌ای را مجذوب خود می‌کند که این نوع معماری استفاده شده در این مجموعه نشان از قدمت و معماری تاریخی عمارت دارد. متأسفانه این خانه در حال تخریب است و باوجود ارزش تاریخی و گردشگری آن، سازمان میراث فرهنگی هیچ اقدامی نسبت به مرمت و بازسازی آن انجام نمی‌دهد. اگر این بنا مرمت شود، می‌تواند در فهرست آثار ملی ایران به ثبت برسد و با یک تغییر کاربری انطباقی سازگاری در صنعت گردشگری و توریسم مفید واقع شود که فرصتی برای اهداف هویتی در جامعه به تحقق یابد (شاطری و ایقان، ۱۳۹۷: ۱۳-۱).

۱۱-۳- خانه حاج‌شیخ تبریز / خانه کلکته‌چی تبریز

با بررسی و مطالعه دقیق انجام گرفته شده بعد از انجام تحقیقات تخصصی می‌توان با ارائه طرح پیشنهادی و اعمال کاربری انطباقی جدید بر روی این خانه‌های تاریخی ارزشمند قاجاری در کلان شهر تبریز نوعی پدیده‌ای پایدار در جهت توسعه هرچه بیشتر استفاده از این ابنیه‌های قدیمی در سایر بناهای تاریخی گامی مؤثر و سامانه‌ای سیستماتیک با نیازهای امروزی با ادغام با گذشته برای انسان در جهت تجلی اهداف محقق گردید.

۱۱-۴- اعمال طرح پیشنهادی: خانه حاج‌شیخ تبریز / خانه کلکته‌چی تبریز

احیاء ۳۷ پروژه هدف‌مندی طرح پیشنهادی است که به منظور ارتقاء سطح حفاظت، تضمین بقاء، و تخصیص کاربری متناسب با معماری تغییر برای بهره‌برداری از بناهای تاریخی، با حفظ اصالت و یکپارچگی آن‌ها برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا می‌شود باید مسیر ورودی پروژه احیای بنای قابل احیاء و مسیر خروجی آن بنای احیاء شده مورد توجه قرار گیرد همچنین چرخه حیات پروژه

احیاء پس از تخصیص کاربری و اعمال چارچوب‌های بهره‌برداری و چارچوب‌های حفاظتی پایان می‌یابد. طوری که در ادامه پروژه احیاء و برای اعمال کاربری جدید و به منظور بهره‌گیری از ظرفیت‌های اثر با رعایت ضوابط حفاظت و نگهداری مصوب، عملیات بهره‌برداری آغاز می‌شود. که این عملیات تا زمانی که کاربری تخصیص شده مورد استفاده قرار گیرد، ادامه خواهد داشت. همچنین تخصیص کاربری زیر مجموعه پروژه احیاء (طرح پیشنهادی)، به‌شمار می‌آید با هدف یافتن بهترین کاربری قابل تخصیص به بنای تاریخی که بیشترین میزان اهداف پروژه احیاء را برآورده می‌کند طوری که ورودی این پروژه بنای قابل احیاء و کاربری‌های قابل تخصیص به بنای تاریخی است و خروجی آن بهترین کاربری برای تخصیص به بنای مورد نظر، البته یافتن بهترین کاربری به‌طور مطلق بسیار ایده‌آل است. در شرایط کلی به‌جای پیشنهاد بهترین کاربری برای طرح پیشنهادی برای خانه‌های تاریخی حاج‌شیخ تبریز - کلکته‌چی تبریز، باید عملکرد وجودی این خانه‌ها را نسبت به طرح احیاء پیشنهادی اولویت‌بندی کرد و بهترین راهبرد را برای طرح اعمال کرد. برای یافتن بهترین کاربری با بالاترین میزان موفقیت در رسیدن به اهداف، نخست لازم است جهت تکمیل مخزن کاربری‌های قابل تخصیص، دامنه گسترده‌ای از کاربری‌های قابل تخصیص به بناهای تاریخی شناخته شود. برای تهیه چنین مخزنی باید اهداف پروژه را به روشنی تعریف و معیارهای تناسب کاربری با بنای تاریخی را مشخص کرد. که در زیر جهت تسری به موضوع طراح پیشنهادی به موارد ذیل اشاره گردیده شده است که عبارت‌انداز:

نخستین گزینه‌ای که در تخصیص کاربری باید در نظر گرفته شود، کاربری اولیه بنا است همان‌گونه که از آن به تثبیت کاربری یاد می‌شود.

کاربری پیشنهاد شده باید مطابق با شأن بنای تاریخی انتخاب شود. شأن یک بنای تاریخی، معیاری کیفی و تا حد بسیار زیادی نسبی و بیشتر تابع عرف روز جامعه است.

کاربری‌هایی را که تا کنون به بناهای تاریخی تخصیص شده و موفق بوده‌اند، می‌توان در مخزن کاربری‌های قابل تخصیص قرار داد.

کاربری قابل تخصیص به بنای تاریخی نباید اهداف پروژه احیاء را نقض کند به تبیینی یعنی:

بقای بنای تاریخی را تضمین کند؛ سطح حفاظت از بنای تاریخی را بالاتر برد؛ کاربری قابل تخصیص باید مشخصات یک کاربری متناسب را نیز دارا باشد.

بر این اساس باید معیارهای زیر را در معماری تغییر در کاربری در نظر گرفت:

الف) حفظ و ارتقاء ارزش‌های بنا

ب) بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و مزیت‌های بنا (عدم استفاده از مزیت‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی یک بنای تاریخی نیز باعث عدم تناسب کاربری می‌شود).

پ) انطباق کاربری مورد نظر با قوانین و مقررات ناظر به موضوع.

کاربری تخصیص شده نباید منشورهای بین‌المللی حفاظت را نقض کند و اصول حفاظت بناهای تاریخی: اصل بازگشت، اصل مداخله حداقلی، مرمت علمی

درنهایت با رعایت تمام پروتکل‌های پیشنهادی می‌توان گامی مثبت و مؤثر درباره وجود خانه‌های قاجاری به تحقق کمال هویتی دست پیدا کرد. به طوری کلی می‌توان با واکاوی این نوع از تغییر علاوه بر اصالت در جهت جذب گردشگری داخلی، گردشگری خارجی را به چالش در معماری در سیطره تاریخ متجلی نمود.

نتیجه‌گیری

می‌توان گفت یکی از آیت‌های مهم در معماری تغییر بازنده‌سازی بناهای ارزشمند تاریخی، نوع معماری تغییر جدیدی است که به احیای بناهای تاریخی ارزشمند تخصیص داده می‌شود. طرح‌های پیشنهادی برای چنین ابنیه‌های قابل ارزشمند می‌تواند به میزان تأثیرگذاری برای این خانه‌های قاجاری از لحاظ معماری/معماری داخلی کیفیت پاسخگویی بنا به روند بهسازی و احیای دوباره آن باعث عدم از بین رفتن هویت اصلی بافت شهر و از بین رفتن بناهای ارزشمند برخوردار گردد به‌ویژه این چنین طراح‌های پیشنهادی سازگار همسو با نیاز امروزی و سازگاری آن با خود بنا می‌توان مفید تلقی ایجاد شود. در مورد خانه‌های تاریخی قاجاری شهر تبریز چنین پیشنهاد‌های راهی را برای جلوگیری از مخروبه شدن و نابودی این خانه‌های تاریخی برخوردار می‌سازد. طوری که صنعت گردشگری امروزه یکی از عناصر مهم و پررونق‌ترین فعالیت‌های عصر حاضر در کشورها به‌شمار می‌رود، که از جمله معماری تغییر با کاربری انطباقی نو در شهرهای تاریخی باعث توسعه پایدار ۳۸ و جذب رشد صنعت گردشگری و تعادل روحی پدید می‌آورد که با توجه به پیشنهاد‌های ارائه شده در این پژوهش برای خانه‌های حاج‌شیخ و کلکته‌چی به کاربری هتل بوتیک ۳۹ این امکان را میسر می‌سازد که باعث ایجاد جذب گردشگری، توسعه‌های پایدار در چرخه اقتصادی و از بین رفتن ابنیه‌های ارزشمند تاریخی و هویت متجلی شود. چنین برخوردی در ایجاد ارتقاء در برنامه‌ریزی و ارائه راهبردهای

پیشنهادی در زمینه‌های توسعه پایدار در جامعه می‌گردد و از سوی سبب بهبود عملکرد انسانی می‌شود. بنابراین این طرح‌های پیشنهادی به میزان تأثیرگذاری می‌تواند نیاز جامعه، انسان و ابنیه‌ها را میسر سازد. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت خانه‌های تاریخی دوره قاجار به‌عنوان یکی از میراث‌های ملی شناسنامه‌دار ۴۰ با جنبه‌های هویتی متمایز با زیبایی جزئی از اقدامات ذاتی و تجلی زیبایی در زمان معاصر متجلی فراهم گردد.

پی‌نوشت‌ها

1. Home	21. Mohammad Karim Pirnia
2. Islamic Iranian Architecture	22. Mohammad Reza Haeri Mazandarani
3. Contemporary Architecture	23. Robert Gifford
4. Identity	24. Robert Sommer
5. Qajar Houses	25. Martin Heidegger
6. National Heritage	26. Edward Hall
7. Qajar Era	27. Amos Rapoport
8. Decoration, Ornament	28. Emmanuel Lévinas
9. Tourism, Archaeological Tourism	29. Le Corbusier
10. Sense loci-Genius loci	30. Cooper
11. Mohammad Ali Keynejad	31. Charles Willard Moore
12. Mohammad Reza Shirazi	32. Restoration
13. Hossein Esmaeili Sangari	33. Reuse
14. Behrooz Omrani	34. Altering Architecture
15. Mohammad Dabdabeh	35. Haj Sheikh House Tabriz
16. Omid Shaterivaighan	36. Kalkate Chi House Tabriz
17. Genius loci/ The Spirit of Space	37. Resuscitation
18. Space	38. Sustainable Development
19. Semantics	39. Boutique Hotel
20. Majid Rezvanpanah	40. Identifier

منابع

۱. ابل، کریس، (۱۳۸۷)، «معماری و هویت»، ترجمه دکتر فرح حبیب، چاپ اول، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
۲. اسمعیلی سنگری، حسین، عمرانی، بهروز، (۱۳۹۳)، «تاریخ و معماری خانه‌های تبریز قدیم»، چاپ اول، تبریز: انتشارات فروزش.
۳. الکساندر، کریستوفر، (۱۳۸۵)، «زبان الگو»، ترجمه رضا کربلایی نوری، چاپ پنجم، تهران: انتشارات مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی.
۴. امین‌پور، احمد، مدنی، رامین، حیاتی، حامد، دلداده، محمدعلی، (۱۳۹۴)، «بازشناسی مفهوم مسکن و سکونت بر اساس آموزه‌های اسلام»، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴۰، صص ۴۷-۵۹.
۵. پیرنیا، محمدکریم، (۱۳۹۷)، «آشنایی با معماری اسلامی ایران "ساختمان‌های درون شهری و برون شهری"»، تألیف: غلامحسین معماریان، چاپ بیست‌وپنجم، تهران: انتشارات گلجام.
۶. توکلی، بهروز، عطاری، ندا. ایامی، هدیه، (۱۳۹۲)، «گونه‌شناسی تزئینات در خانه‌های قاجاری تبریز»، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری توسعه پایدار شهری، ایران - تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، صص ۱۶-۱.
۷. حائری‌مازندرانی، م. (۱۳۸۸)، «خانه، فرهنگ، طبیعت: بررسی معماری خانه‌های تاریخی معاصر به منظور تدوین فرایند و معیارهای طراحی خانه»، چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
۸. دبدبه، محمد، (۱۳۹۶)، «طرح انطباق کاربری خانه تاریخی حاج‌شیخ تبریز به هتل بوتیک»، استاد راهنما: امیرحسین فرح‌نیا، استاد مشاور: امیر حق‌جو، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، دانشکده هنر و معماری.
۹. دبدبه، محمد، فرح‌نیا، امیرحسین، (۱۳۹۷)، «تأثیر انطباق کاربری بر معماری داخلی (طرح انطباق کاربری خانه تاریخی حاج‌شیخ تبریز به هتل بوتیک)»، کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام، ایران - تبریز، دانشگاه تبریز، صفحات ۹-۱.
۱۰. دبدبه، محمد، (۱۳۹۹)، «خانه آمیرنظام گروسی (تبریز: دوره قاجار)»، هفتمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، ایران - تهران: دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، ص ۱.
۱۱. رایوپورت، آموس، (۱۳۸۸)، «انسان‌شناسی مسکن»، ترجمه خسرو افضلیان، تهران: انتشارات حرفه هنرمند.
۱۲. رضازاده، راضیه، (۱۳۸۰)، «بحران ادراکی رفتاری در فضای شهری»، ماهنامه شهرداری‌ها، ویژه‌نامه طراحی شهری شماره ۵، صص ۸-۳.

۱۳. شاطری وایقان، امید، (۱۳۹۷)، «طرح انطباق کاربری خانه تاریخی کلکته‌چی تبریز به هتل بوتیک»، استاد راهنما: امیرحسین فرح‌نیا، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، دانشکده هنر و معماری.
۱۴. شاطری وایقان، امید، فرح‌نیا، امیرحسین، (۱۳۹۷)، «تأثیر انطباق کاربری بر معماری داخلی (طرح انطباق کاربری خانه تاریخی کلکته‌چی تبریز به هتل بوتیک)»، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، ایران - تهران، دانشگاه تهران، صفحات ۱۳-۱.
۱۵. شاطری وایقان، امید، (۱۳۹۹)، «خانه پروین اعتصامی (تبریز: دوره قاجار - دوره پهلوی اول)»، هفتمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، ایران - تهران: دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، ص ۱.
۱۶. شوای، فرانسواز، (۱۳۷۵)، «شهرسازی: تخیلات و واقعیات»، ترجمه سیدمحسن حبیبی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۷. صدر موسوی، میرستار، دخیلی کهنوئی، جواد، (۱۳۸۶)، «ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران»، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱، ص ۱۳۱.
۱۸. عالم‌پوررجبی، مسعود؛ (۱۳۸۳)، «میراث فرهنگی و گردشگری آذربایجان شرقی»، چاپ اول، تبریز: انتشارات احساس.
۱۹. قی‌زاده، محمد. زمانی، بهادر و اسلام کرمی، (۱۳۸۹)، «ملاحظات فرهنگی در شکل‌دهی به نماهای شهری با تکیه بر ساختار نماهای شهری ایرانی در دوران اسلامی»، فصلنامه هویت شهر، دوره ۴، شماره ۷، صص ۶۱-۷۴.
۲۰. کی‌نژاد، محمدعلی، شیرازی، محمدرضا، (۱۳۸۹)، «خانه‌های قدیم تبریز»، چاپ اول، تهران: فرهنگستان هنر، موسسه تألیف ترجمه و نشر آثار هنری متن.
۲۱. گیفورد، رابرت، (۱۳۷۸)، «حریم خصوصی (نهان خوانی)»، ترجمه اکبر سرداری زنون، فصلنامه معماری و فرهنگ، سال اول، شماره ۲ و ۳، صص ۶۲-۷۰.
۲۲. لو کوربوزیه، (۱۳۵۴)، چگونه به شهرسازی بیندیشیم، ترجمه محمدتقی کارستی، تهران: انتشارات دانشگاه امیرکبیر.
۲۳. لینچ، کوین، (۱۳۷۶)، «تئوری شکل شهر»، ترجمه حسین بحرینی، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۴. معصومی، مسعود. گردشگری و برنامه‌ریزی منطقه‌ای: فرایند برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری، مجله ساخت و ساز، شماره ۲۵، ۱۳۸۵.
25. Levinas, Emmanue. (1969). "Totality and Infinity: An Essay on Extriority", Traslated By Alphonso Lingis, Duquesne University Press.
26. Memarian, Gholamhossein. (2006). "A Study on Theoretical Foundations of Architecture", Tehran: Soroush Danesh.